

Смештене на сам крај, „Сличице старења” враћају исказ на почетну тему збирке, на проблеме песничког ја, али у промењеном кључу, међу примере интимистичке и исповедне поезије. „Мукли сонет” из циклуса „Одлазе песници” наговестио је ту перспективу, сликом лирског сопства у сукобу између порива да пева (доживљеним и као нужност да се одговори на налог који допире из дубина времена) и осећања дезоријентисаности на сопственој стваралачкој траси („Где су нестале оне речи / моје светиљке у тминама”). *Пасја зима* тако задобија и значење говора из борбе с мраком оне пословичне песничке муке, из стваралачког застоја, у којем речи не делују као светила и трага се у тами. Та драма је у „Сличицама старења” добила свој озбиљно-шаливи епилог. Песничко ја се ту грубо разрачунава са собом као са „везаном врећом”, казује о немоћи да нађе свој израз, подсмева се себи или сумња да оно што се рекло „варници” смислом. Призивајући оног међу ауторима *Светиој њисма* који је најпознатији по указивању на амбиваленције у дубинама људских искустава и по парадоксалним исказима – опет, апостола Павла – песничко ја ће на једном месту тог „оглашавања из ћутања” застати пред речима „Посланице Римљанима” („Не чиним оно што хоћу, него оно што мрзим оно чиним”) и препознаће у себи и свом понашању њихово отеловљење. Мања тема се тако уписала у већу, дуго присутну у поезији Душка Бабића, мука с речима постала је део спознаје недовољности, малености свих људских снага, нарочито у човековој борби са собом. Но, овде се, уместо раније уобичајеног преливања песничког у молитвени тон, песма Душка Бабића завршава стиховима

палим једну са друге
и од пепела сивљи
тонем у тишину
и мучим
мучим.

Др Јасмина Д. КОЊЕВИЋ
Библиотека ОШ „Посавски партизани”, Обреновац
jasmina_konjevic@yahoo.com

БЕЧКИ СОЛИЛОКВИЈУМ(И)

Драган Великић, *Бечки роман*, Лагуна, Београд 2024

Бечки роман Драгана Великића самим насловом, потом и дизајном предње корице, те најзад и посветом у унутрашњости књиге нескривено сугерише њен предлогак и безмало судбински значај за писца и његову породицу, тему која је у одређеном ворхолловском медијском периоду

пунила ступце жуте штампе и, знатно дуже, свакодневицу Великићеве породице. Препознатљиве Ескулапове змије са корица Хипократових сабраних медицинских списа јасна су алузија на лекарску професију, с тим што се на корицама *Бечкој романа* увијају око Ескулаповог штапа којем су придодата крила која би могла да буду и крила орла са аустријског грба. Овој својеврсној германизацији грчких симбола придружиће се у роману понављана узречица „типично аустријски”, не без заједљивости.

Роман почиње кратким прологом, завршава се епилогом издељеним на вињете згуснутих завршетака раније у роману започетих линија приче, а између то двоје смештено је двадесет једно поглавље, као трострука вредност бајковитог броја седам, броја довршености, заокружености и савладаних препрека. Читалац, наравно, може сасвим занемарити (па ни не приметити) ову занимљивост на нивоу форме, али засигурно му не може промаћи заокруженост с аспекта садржаја. Наиме, Олгу, Андреја и Павла, јунаке *Бечкој романа*, срели смо готово три деценије раније, у роману *Северни зиг* (1995). Великић се изнова враћа теми очева, мајки, синова и градова, бележећи искуствене доживљаје са породичних и географских (штавише, геополитичких) меридијана и у ранијим делима, попут романа *Иследник* (2015) и *Агреса* (2019). Проблематика иселјеништва, са свим аветима прилагођавања достојних сложености ришеље веза (као год и његове нееластичности), те вечита зебња над процентом асимилираности, наставља доследан (али не и једноличан) низ списатељских исповести европске књижевности.

Фабула романа наоко је једноставна. Павле Марић, млади и перспективни психијатар, син Олге и Андреја, ухапшен је једног раног мајског јутра у свом стану у Трећем бечком бецирку под оптужбом да је отровао колеге. Невероватност и бесмисленост оптужбе требало би да допринесе лакој доказивању Павлове невиности и томе да приповест тече без већих меандрирања. Међутим, „неразумно удруживање зла, консензуса око зла”, како је околности Павловог случаја окарактерисао његов други по реду адвокат, поринуће ток приче у мрачне дубине зависти, препредености, бескичмењаштва и нестручности, те згодно искористити мањкавости „типично аустријског” судског система у којем се са невероватном лакоћом покрећу судски процеси будући да оптуженом не следи обештећење чак ни у случају да буде ослобођен. Павле ће у истражном затвору провести седамдесет дана, за које време ће га хорски удружено из својих кругова избацити сва медицинска удружења чији је до тада био члан, а притајено, па све отвореније одбацивање од стране колега са Одељења социјалне психијатрије Централне болнице кулминираће у конкретној забрани приступа и два дана пре но што ће полиција позвонити на врата Павловог стана. То одузимање стечених идентитетских цртица на основу измишљених урођених карактеристика покренуће слој наратива скривен под оквирима приче о невини оптуженом, а то је

управо онај препознатљив наратив какав код Великића увек жељно очекујемо и проналазимо – интроспекција у серији кадрова из прошлости и садашњости јунака, суптилни духовити наговештаји и неретко ауто-ироничне констатације самих јунака, те пишчева неупитна и неисцрпна топлина у карактеризацији, чак и када констатује мане својих ликова.

Синовљев боравак у истражном затвору вратиће Андреја у прве дане његовог боравака у Бечу, али не на сентименталан начин, него ће га уздрмати егзистенцијално, иако он то ни себи неће наглас признати. Прве бечке зиме, путујући сваког дана возом на посао, он ће „немим осмехом и спремношћу да се прилагоди постати један од њих”, редовно ће разврставати кућни отпад, гнушати се нереди и непоштовања правила, а Павлу сопственим површним приступом усадити веровање да је Аустрија попут покретног празника (долазио је у Беч у време Божића и летњих распуста) у којем му се ништа лоше не може десити. Андреј ће на опаске пријатељице Даше Дрндић о правом, опаком лицу Аустрије одмахивати руком, баш као што ће након девет година брака са Олгом с олакшањем одмахивати руком када му она и Павле буду махали из приватног комбија на путу за стално настањивање у Београду. Човек код којег се сопствени komoditet никад није доводио у питање и који је „измилео као глиста из загушљиве футроле брака”, био је маја 2020. измештен ван свих њему познатих граница комфора. Одмакнут, и то не удобно, како је себи наменио позицију у улози оца и како га је Павле у притвором поспешеној, новопронађеној јасноћи коначно видео, него одмакнут од сигурности обале и бачен на пучину онога чега се највише ужасавао – непредвидивости, несигурности и претераних емоција. Сличан страх и грчевите покушаје предвиђања и превенирања свих евентуалности видели смо у лику мајке из романа *Иследник*. У тренуцима када би читалачки суд о Андреју могао склизнути сасвим на негативну страну, Великићево мајсторство карактеризације открива сву рањивост једног истрајног конформисте опседнутог контролом, којем је врло често форма важнија од суштине. Када му Павле, након ослобађајуће пресуде, саопштава да одлази у Америку (што му је и била жеља пре запошљавања у Бечу), „Андреју тутњи у глави, реченице Павлове ударају као маљеви”. У магновењу повређености што за синовљево одлуку сазнаје последњи, осећаја да потпуно губи конце, непрепознавања терена, успева да на Павлово питање о броју линија метроа у Њујорку као из топа одговори „двадесет седам” – писац полукомично наговештава лагани повратак тла под Андрејевим ногама и као да нам сугерише да благонаклоно судимо о њему.

Мајка је пак далеко интуитивнија. Олга схвата да је у Андреја читавала нешто чега нема, јасно јој је да се ни после шест година заједничког живота у Бечу није навикла на оно што се формирало као њена свакодневница. Прекинула је ток наратива који би је одвео у самообману, иако

би јој можда формално очувао брак. Топлину њеног карактера видимо већ на првим страницама романа, када је гризе савест што ју је сопствена патња спречила да усплахирену, разговорљиву сапутницу покуша да упозори на могуће опасности авантуре у коју се упустила. Великић јој пружа утеху бескрајног ходања уз реку, као што је у *Агреси* други његов јунак смиривао своју анксиозност прешпартавањем Београда. На овој линији градских лутања Великић повезује читаву породицу: Андреј и Павле „испитују” град, што Андреју згодно служи за избегавање стварног зближавања; деда Ловро, Олгин отац и бивши логораш, преузима улогу шетача у београдском делу Павловог живота и те шетње су испуњене живописним приповестима; Олгине шетње су солипсистичке, али не деструктивне као њујоршка лутања Остерових јунака, него доносе мир и откровења; у Павловом стану, „шетња” међу његовим стварима донеће јој њега, сваки корак и додир било које ситнице која му припада, биће поверљив разговор између мајке и сина. Павле ће у Бечу на Дунавском каналу трчати тајну романсу са колегом Јозефом, за кога ће се испоставити да је највероватније иницијатор читаве афере са отрованим колачем. У затворској ћелији, у мислима ће враћати путању њихове џоинг туре и расплитати злокобну мрежу оптужби и лажних сведочења. Сазнајемо да је Олга (за разлику од Андреја) знала за синовљеву сексуалну оријентацију и, у данима његовог боравка у притвору, њу поново обузима кајање, овог пута зато што му никад није рекла да зна, нити му је понудила прилику да јој он то сам саопшти. Њено кајање у ретроспективи не завршава се овим, него се на то надовезује немоћни бес и на себе и на Андреја, што је у моментима пресудним за Павлову будућност препуштала Андреју одлучивање, дозвољавала да је убеди и порази његови аргументи, везе, режирања успешног каријерног кретања њиховог сина. Писац савршено слика најфиније дамаре мајчинске душе и када се она самопрекоревала, и када сину (поново за разлику од Андреја) поставља конкретна и корисна питања у оним прекратким полусатним посетама једном недељно, и када у гунгули ковидског грабљења за тоалет папиром и осталим потрепштинама она купује само два паковања црних шпaгeта да би Павлу спремила омиљено јело и запажа да им рок ваљаности истиче у марту 2022, што поставља као граничник до када ће се судски окончати Павлов случај.

А тај случај, по предумишљају, злокобно измиче и списатељској машини. Основу читаве афере чине најнижи људски пориви: завист, сујета и лична корист. На то тројство наслагале су се алузије, свесне и несвесне грешке у корацима, инстинкт стада, неискуство и најважније од свега – непробојне везе „угледних” бечких породица. Великић се не упушта у опширна објашњавања. Дословно у неколико реченица о сваком Павловом прогонитељу успева да скицира кроки њихове суштине. Те реченице су ефектне и, неретко, шокантне: „Тих дана отишао је у пензију професор

Себастијан Нојхолд, сива еминенција читаве приче, некадашњи председник канцеларије бечке надбискупије за заштиту жртава сексуалног насиља у Католичкој цркви, за чијег десетогодишњег мандата није покренут ниједан поступак.” У свом беспрекорном стилу, писац разобличава кафкијански карактер несхватљивих пропуста у Павловом случају (на пример, само њему нису узети узорци крви и урина) и потврђује ону Балзакову мудрост да је бирократија дивовски механизам којим управљају пигмеји.

Бечким романом Драган Великић шрафира и на површину износи могуће последице дугогодишњих прећуткивања, слабости прецењеног система, заблуде конформизма и данак препуштању. Сигурном списатељском руком слика снагу љубави и не либи се да покаже и њену деструктивну и обмањујућу страну. Ако бисмо суштину романа морали сажети у неколико речи, то би несумњиво биле самооткровење, самопризнавање и тражење новог сидришта, јер управо су то ходници којима су Олга, Андреј и Павле корачали од прве до последње странице.

Др Најташа В. ГОЈКОВИЋ

Универзитет у Новом Саду

Педагошки факултет у Сомбору

Катедра за језик и књижевност

natasa.gojkovic@uns.ac.rs

ФОРМУЛА ТРАГИЧНОГ ИЗМЕЋУ СВЕТОГ И ПРОФАНОГ

Мухарем Баздуљ, *Лимени лијес за Заимовић Зејну*, Космос, Београд 2024

Након десет романа, збирки кратке прозе, есеја и публицистике, кратки роман *Лимени лијес за Заимовић Зејну* Мухарема Баздуља, селектиран у ужем избору за Нинову награду, већ својим вербалним и сликовним кодом на корици књиге, у преплитању канадске и југословенске заставе, сугерише друштвеноисторијску окосницу тематски услојавајући дијалектичка егзистенцијална струјања у ткању између ероса и танатоса, у органском отпору дестимулишућем (по)ратном контексту деведесетих и након деведесетих година прошлог и овог века.

Написан у интимности првог лица, у емоционалним излиставањима, дубоких рефлексивних промишљања, роман осликава приче са заједничким именитељем односа према „завичају и добровољном изгону”, у фокусу на лична и колективна страдања обележена ратном девијантношћу, а у свом климаксу најтрагичније животне расплете. У интроспективним преиспитивањима главног лика, између курсора „интуитивне